

fidh

WORLD
COALITION
AGAINST THE DEATH PENALTY

مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر در آسیا ایران

گزارش

اکتبر ۲۰۱۵

(انتشار به فارسی: در روز جهانی حقوق بشر، ۱۰ دسامبر ۲۰۱۵ (۱۹ آذر ۱۳۹۴))

فدراسیون بین‌المللی جامعه‌های حقوق بشر +
ائتلاف جهانی مبارزه با اعدام

Report - The Death Penalty for Drug Crimes in Asia: Iran

مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر در آسیا: ایران

گزارش

مقدمه	۴
۱. مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر: برخلاف موازین حقوقی، در اصول و عمل	۵
قوانین دارای مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر: نقض موازین بین‌المللی حقوقی	۵
میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی	۵
کنوانسیون مربوط به قاچاق غیرقانونی مواد مخدر و مواد روان‌گردان سال ۱۹۸۸ (کنوانسیون مواد مخدر ۱۹۸۸)	۶
کنوانسیون ضد شکنجه و دیگر رفتارها و مجازات‌های ظالمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز	۷
اجرای مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر در آسیا، نقض موازین بین‌المللی	۷
نقض حق محاکمه‌ی عادلانه	۸
استفاده‌ی خودسرانه از مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر	۸
مجازات الزامی اعدام	۹
نبودن شفافیت	۹
۲. ردّ توجیه‌های رایج برای مجازات اعدام در مورد جرایم مربوط به مواد مخدر	۱۰
(۱) «مجازات اعدام بازدارنده‌ی مؤثری علیه جرایم مربوط به مواد مخدر است»	۱۰
(۲) «مجازات اعدام از حمایت نیرومند اجتماعی برخوردار است»	۱۱
(۳) «مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر با اصول دینی هم‌ساز است»	۱۲
(۴) «مجازات اعدام به محافظت از مردم، به‌ویژه اشخاص آسیب‌پذیر، در مقابل زیان‌های اجتماعی مواد مخدر کمک می‌کند»	۱۲
زنان و قاچاق مواد مخدر	۱۲
خارجی‌ها، به‌ویژه کارگران مهاجر و آوارگان	۱۳
ایران	۱۴
جرایم مستوجب اعدام	۱۴
شمار اعدام‌های انجام‌شده در سال‌های مختلف	۱۵

۱۶	توجیه‌های حفظ مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر
۱۶	اصول دینی
۱۷	تأثیر بازدارنده
۱۷	تأمین‌های مالی بین‌المللی
۱۸	دغدغه‌های دیگر حقوق بشری مربوط به مجازات اعدام
۱۸	تأثیر نامتناسب بر گروه‌های آسیب‌پذیر
۱۸	اعدام متهمان نوجوان
۱۸	فقدان محاکمه‌ی عادلانه و تضمین‌های دادرسی
۱۹	امکان پیش‌روی به‌سوی کاهش در مجازات اعدام
۲۰	قوانین مربوط به جرایم مربوط به مواد مخدر - ایران
۲۱	توصیه‌ها
۲۱	به دولت‌هایی که هنوز در عمل و قانون مجازات اعدام را برای جرایم مربوط به مواد مخدر دارند
۲۱	به جامعه‌ی بین‌المللی، به‌ویژه شورای حقوق بشر سازمان ملل و کشورهای عضو و ناظر آن
	به گزارش‌گران ویژه‌ی اعدام‌های فراقضایی، فوری و خودسرانه، و شکنجه و رفتار و مجازات‌های ظالمانه، غیرانسانی یا
۲۲	تحقیق‌آمیز
۲۲	به اتحادیه‌ی اروپا و کشورهای عضو آن
۲۲	به دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل
۲۳	به جامعه‌ی مدنی
۲۳	نقشه: مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر در آسیا

بخش ایران در همکاری با جامعه‌ی دفاع از حقوق بشر در ایران (LDDHI) تهیه شده است.

گزارش کامل آسیا به زبان انگلیسی را در اینجا بخوانید:

https://www.fidh.org/IMG/pdf/asia_death_penalty_drug_crimes_fidh_wcadp_report_oct_2015_pdf.pdf

با وجود روند جهانی حرکت به سوی الغای مجازات اعدام در دهه‌ی گذشته که بیش از چهار پنجم کشورها یا این مجازات را ملغا کرده‌اند یا آن را اجرا نمی‌کنند، پیش‌روی به سوی الغای مجازات اعدام یا تعلیق آن در بسیاری از کشورهای آسیا کُند بوده است. برعکس، در مالدیو به تازگی شمار جرایم مستوجب اعدام افزایش یافته و کشورهای مثل پاکستان و اندونزی، که چندین سال در عمل اجرای اعدام را متوقف کرده بودند، آن را از سر گرفته‌اند.

تداوم اجرای مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر به‌ویژه در آسیا، با وجود این‌که این کار نقض آشکار موازین بین‌المللی حقوق بشر است، موجب نگرانی است. سی و سه کشور و منطقه مجازات اعدام یا دست‌کم عنوان آن را، برای قاچاق مواد مخدر مقرر کرده‌اند که بسیاری از آن‌ها در آسیا واقع شده‌اند. در بعضی از کشورها، مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر در قانون فقط نمادین است، و به ندرت اجرا می‌شود. با وجود این، متهمان به جرایم مربوط به مواد مخدر پیوسته در هفت کشور جهان اعدام می‌شوند؛ و شش کشور از این هفت کشور در آسیا قرار دارند: چین، ایران، ویتنام، مالزی، سنگاپور و اکنون، در پی چند اعدام در شش ماه گذشته، اندونزی.^۱ در ایران، برای نمونه، بیش از ۳۰۰ متهم مواد مخدر فقط در سال ۲۰۱۴ اعدام شدند و ۷۰-۸۰ درصد اعدام‌های پنج سال اخیر گویا به‌خاطر جرایم مربوط به مواد مخدر بوده است.^۲ در اندونزی، تعلیق پنج ساله‌ی مجازات اعدام در سال ۲۰۱۳ به سر آمد و فقط در چهار ماه نخست سال ۲۰۱۴، چهارده اعدام انجام شد. این نمونه‌ها روند کلی‌تری به توجیهی به حقوق بین‌المللی و حقوق بشر به نام «مبارزه با مواد مخدر» را در منطقه نشان می‌دهند.

فدراسیون بین‌المللی جامعه‌های حقوق بشر، ائتلاف جهانی مبارزه با اعدام، و سازمان‌های عضو آن‌ها، با قاطعیت با مجازات اعدام در هر شرایطی مخالفت می‌کنند. متن کامل این گزارش که به‌طور مشخص به مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر در آسیا می‌پردازد به مناسبت روز جهانی مبارزه با مجازات اعدام در سال ۲۰۱۵ منتشر شد.^۳ هدف از این گزارش جلب توجه به قوانین، سیاست‌ها و توجیه‌های مربوط به مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر در منطقه‌ای با بیشترین اعدام‌های جهان به‌خاطر جرایم مربوط به مواد مخدر است. به علاوه، این گزارش قصد دارد نشان دهد که اعدام به‌خاطر جرایم مربوط به مواد مخدر غیرخوشونت‌آمیز مواد مخدر، نقض آشکار موازین بین‌المللی حقوق بشر است و بایستی ملغا شود.

^۱ هفتمین کشور عربستان سعودی است.

^۲ گزارش‌گر ویژه‌ی حقوق بشر در ایران، گزارش به شورای حقوق بشر (A/HRC/25/61)، ۱۳ مارس ۲۰۱۴، بند ۸۰.

^۳ در این گزارش منظور از آسیا ۲۳ کشور، بر اساس تقسیم‌های جغرافیایی مورد استفاده‌ی فدراسیون بین‌المللی جامعه‌های حقوق بشر است: افغانستان، بنگلادش، بوتان، برمه، کامبوج، چین، هند، اندونزی، ایران، ژاپن، لائوس، مالزی، مالدیو، نپال، کره شمالی، پاکستان، فیلیپین، سنگاپور، کره جنوبی، سری لانکا، تایلند، ویتنام.

۱. مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر: برخلاف موازین حقوقی، در اصول و عمل

حقوق بین‌المللی اعدام را برای جرایم مربوط به مواد مخدر مجاز نشمرده است. اکثریت کشورهای جهان که عهدنامه‌های اصلی بین‌المللی در زمینه‌ی حقوق بشر و مبارزه با مواد مخدر را تصویب کرده‌اند، در قید محدودیت‌های موازین بین‌المللی هستند که قوانین مربوط به مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر یا روش‌های عملی اجرای مجازات اعدام در اکثر کشورهای آسیا را مجاز نمی‌شمرند.

قوانین دارای مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر: نقض موازین بین‌المللی حقوقی

چارچوب حقوقی در مورد زمان و روش اجرای مجازات اعدام با رعایت حقوق بین‌المللی در چندین عهدنامه‌ی بین‌المللی پیش‌بینی شده است که به موجب آنها مجازات اعدام نباید برای جرایم مربوط به مواد مخدر اجرا شود. میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی (ICCPR)، کنوانسیون مربوط به قاچاق غیرقانونی مواد مخدر و مواد روان‌گردان سال ۱۹۸۸ و کنوانسیون ضد شکنجه (CAT) از جمله این عهدنامه‌ها هستند.

میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی

میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی (ICCPR) عهدنامه‌ای بین‌المللی است که از حقوق مدنی و سیاسی محافظت می‌کند. دولت‌هایی که آن را به تصویب رسانیده‌اند، متعهد به انجام اقدامات اجرایی، قضایی و قانون‌گذاری لازم برای تضمین محافظت از این حقوق و رعایت آن‌ها در کشور خود هستند. حق زندگی، آزادی و امنیت شخصی و حق محاکمه‌ی عادلانه از جمله این حقوق هستند. تا به امروز، ۱۶۸ دولت جهان میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی را تصویب کرده‌اند.^۴ از میان ۲۳ کشور آسیا، پنج کشور هنوز آن را به تصویب نرسانیده‌اند.

میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، مجازات اعدام را به‌طور مطلق منع نکرده است بلکه محدودیت‌هایی بر شرایط اجرای مجازات اعدام برقرار کرده است، به‌ویژه این که این مجازات را فقط می‌توان در مورد «مهم‌ترین» جنایت‌ها اجرا کرد. این میثاق در ماده‌ی ۶ مقرر کرده است:

«هر انسانی از حق ذاتی زندگی برخوردار است. قانون از این حق محافظت می‌کند. هیچ فردی را نمی‌توان خودسرانه از زندگی محروم کرد.»

در کشورهایی که مجازات اعدام ملغاً نشده، حکم اعدام را فقط می‌توان برای مهم‌ترین جنایت‌ها صادر کرد.^۵

درباره‌ی تعریف «مهم‌ترین» جنایت‌ها، کمیته‌ی حقوق بشر سازمان ملل که نهاد مسؤؤل نظارت بر رعایت میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و تفسیر اجرای میثاق در عمل است، به‌صراحت اظهار کرده است که «عبارت مهم‌ترین جنایت‌ها را باید با تفسیر محدودکننده به این معنا دانست که مجازات اعدام بایستی اقدامی کاملاً استثنایی باشد.»^۶ بنابراین، در مورد کشورهای که دارای جرایم پرشمار مستوجب مجازات اعدام هستند - مثل ایران که در میان دیگر جرایم پرشمار مستوجب مجازات اعدام، ۱۷ جرم مشخص مربوط به مواد مخدر دارد که مستوجب اعدام هستند - می‌توان گفت که مجازات اعدام به‌گونه‌ی استثنایی اجرا نمی‌شود بلکه عملی معمول است.

بعضی از کشورها در استدلال خود در این زمینه که جرایم مربوط به مواد مخدر در ردیف «مهم‌ترین جنایت‌ها» هستند، به زبان‌های اجتماعی اشاره کرده‌اند که مواد مخدر به‌بار می‌آورد. اما، کمیته‌ی حقوق بشر سازمان ملل به‌صراحت اظهار کرده است

^۴ به علاوه، تایوان، با وجود این که کشور عضو سازمان ملل نیست و برای این که عضو رسمی متعاهد میثاق باشد واجد شرایط نیست، به‌طور نمادین آن را در سطح ملی تصویب کرده است.

^۵ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، ماده‌ی ۶.

^۶ کمیته‌ی حقوق بشر، نظریه‌ی عمومی درباره‌ی ماده‌ی ۶ (حق زندگی)، بند ۷.

که جرایم مربوط به مواد مخدر در محدوده‌ی «مهم‌ترین جنایت‌ها» قرار نمی‌گیرند. این کمیته در ارزیابی سال ۲۰۱۳ خود درباره‌ی پایبندی اندونزی به میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، ابراز تأسف کرد که «دادگاه‌ها حکم اعدام را برای جرایم مربوط به مواد مخدر صادر می‌کنند که در محدوده‌ی مهم‌ترین جنایت‌ها بر اساس ماده‌ی ۶ میثاق قرار نمی‌گیرند» و به اندونزی توصیه کرد «قوانین خود را مورد بازنگری قرار دهد تا اطمینان یابد که جرایم مربوط به مواد مخدر مستوجب مجازات اعدام نیستند.»^۷ از آنجاکه نظریات کمیته‌ی حقوق بشر تفسیر موثق از مقررات میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی هستند، آشکار است که مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر نقض این میثاق است و نه تنها در مورد اندونزی بلکه در مورد تمام دولت‌های متعاقد این میثاق حاکم است.

کنوانسیون مربوط به قاچاق غیرقانونی مواد مخدر و مواد روان‌گردان سال ۱۹۸۸ (کنوانسیون مواد مخدر ۱۹۸۸)

کنوانسیون مواد مخدر ۱۹۸۸ تازه‌ترین عهدنامه از سه عهدنامه‌ی سازمان ملل برای کنترل مواد مخدر است که چارچوبی حقوقی برای مبارزه با مواد مخدر در کشورهای تصویب‌کننده‌ی آن ارایه می‌کند. تا به امروز، ۱۸۵ کشور عضو سازمان ملل، از جمله تمام کشورهای عضو آن در آسیا، این کنوانسیون را به تصویب رسانیده‌اند.

ماده‌ی ۱-۳ این کنوانسیون فهرستی از اعمال مربوط به تولید و قاچاق مواد مخدر را برمی‌شمارد که جرم کیفری تلقی می‌شوند و بنابراین «مستوجب مجازات‌هایی... مثل زندان و شکل‌های دیگر محرومیت از آزادی، مجازات‌های پولی و توقیف اموال» هستند.^۸ این کنوانسیون در ادامه توضیح می‌دهد که ارتکاب جرایم مربوط به مواد مخدر مندرج در فهرست کنوانسیون در شرایط خاصی «به‌ویژه مهم» است، از جمله دخالت گروه تبه‌کار سازمان‌یافته یا قربانی شدن خردسالان.^۹ بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که در شرایط غیر آن، ارتکاب جرایم مربوط به مواد مخدر مندرج در فهرست کنوانسیون ۱۹۸۸ «به‌ویژه مهم» تلقی نمی‌شود و در نتیجه این جرایم در ردیف «مهم‌ترین جنایت‌های» مستوجب مجازات اعدام در میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی قرار نمی‌گیرند. با وجود این، اکثر جرایم مربوط به مواد مخدر که در آسیا مستوجب مجازات اعدام هستند، همان‌هایی هستند که در فهرست ماده‌ی ۱-۳ کنوانسیون آمده‌اند و از هیچ یک از شرایطی که آن‌ها را «به‌ویژه مهم» کند، برخوردار نیستند.

حتا در مورد جرایم مربوط به مواد مخدر که این شرایط «به‌ویژه مهم» در فهرست ماده‌ی ۱-۳ را داشته باشند، هیچ بخشی از کنوانسیون ۱۹۸۸ مجازات اعدام را به‌عنوان مجازات متناسب برای مهم‌ترین جرایم مربوط به مواد مخدر مقرر نکرده است. از جمله مجازات‌هایی که در کنوانسیون ذکر شده‌اند، زندان، جریمه نقدی و/یا توقیف اموال هستند، اما در هیچ جای کنوانسیون از اعدام به‌عنوان مجازات متناسب نامی نیامده است. در واقع، به جای آن، کنوانسیون به چندین اقدام بازپروری مثل «معالجه، آموزش، مراقبت آتی، بازپروری یا بازپذیری اجتماعی» به‌عنوان پیامد متناسب برای محکومان جرایم مربوط به مواد مخدر، به‌عنوان جایگزین یا محکومیت یا مجازات اضافی، اشاره کرده است.^{۱۰} تجویز این گونه اقدامات بازپروری نشان از این درک در بنیاد کنوانسیون مواد مخدر ۱۹۸۸ دارد که محکومان جرایم مربوط به مواد مخدر از قابلیت بازآموزی یا معالجه، بازگشت به جامعه و پرهیز از تکرار جرم برخوردارند و این امکان به‌خاطر ماهیت برگشت‌ناپذیر مجازاتی مثل اعدام به‌طور کامل از دست می‌رود.

در واقع، رهیافت کلی به نظام بین‌المللی کنترل مواد مخدر - بر اساس کنوانسیون مواد مخدر ۱۹۸۸ و دو کنوانسیون دیگر پیش از آن - «درمان‌محور» است. دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل اظهار کرده است که «هدف [از سه کنوانسیون] ارایه‌ی داروهای ضروری برای کاهش درد و تسکین رنج و در عین حال محافظت از مردم - به‌ویژه آسیب‌پذیرترین آن‌ها - از آثار

^۷ کمیته‌ی حقوق بشر، ملاحظات پایانی درباره‌ی اندونزی، CCPR/C/IDN/O/1، ۲۱ آگوست ۲۰۱۳، بند ۱۰.

^۸ کنوانسیون مربوط به قاچاق غیرقانونی مواد مخدر و مواد روان‌گردان سال ۱۹۸۸، ماده‌ی ۴-۳.

^۹ کنوانسیون مربوط به قاچاق غیرقانونی مواد مخدر و مواد روان‌گردان سال ۱۹۸۸، ماده‌ی ۵-۳.

^{۱۰} کنوانسیون مربوط به قاچاق غیرقانونی مواد مخدر و مواد روان‌گردان سال ۱۹۸۸، ماده‌ی ۴-۳.

احتمالی خطرناک این مواد مخدر کنترل شده است.^{۱۱} هدف اغلب ابراز شده‌ی اکثر کشورهای آسیا نیز این است که مجازات‌های سنگین برای جرایم مربوط به مواد مخدر را به قصد ترویج زندگی و سلامتی اجرا می‌کنند، در حالی که برعکس مجازاتی را برای جرایم مربوط به مواد مخدر به اجرا می‌گذارند که حق زندگی را نقض می‌کند.

مجازات اعدام، حقوق بشر و از جمله اساسی‌ترین حق، یعنی حق زندگی را نقض می‌کند و بنابراین با هدف نظام بین‌المللی کنترل مواد مخدر که تأمین زندگی و سلامتی است، ناسازگار است. این موضوع در مارس ۲۰۱۴ به‌روشنی در اطلاعیه‌ی «هیأت بین‌المللی کنترل مواد مخدر» (INCB) - نهادی که برای اجرای عهدنامه‌های کنترل مواد مخدر از جمله کنوانسیون مواد مخدر ۱۹۸۸ تشکیل شده است - با تشویق دولت‌ها به الغای مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر بیان شد:

موضع هیأت بین‌المللی کنترل مواد مخدر، کنوانسیون و پروتکل‌های مربوط بین‌المللی و قطعنامه‌های مجمع عمومی، شورای اقتصادی و اجتماعی و نهادهای سازمان ملل را درباره‌ی مجازات اعدام در نظر می‌گیرد. این هیأت کشورهای عضو را که هنوز در قوانین ملی خود مجازات اعدام را برای جرایم مربوط به مواد مخدر دارند و اجرا می‌کنند، ترغیب می‌کند که الغای مجازات اعدام را برای این جرایم مد نظر قرار دهند.^{۱۲}

کنوانسیون ضد شکنجه و دیگر رفتارها و مجازات‌های ظالمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز

«کنوانسیون ضد شکنجه» (CAT) عهدنامه‌ای بین‌المللی است که حق هر فرد را به این که مورد شکنجه یا دیگر رفتارها و مجازات‌های ظالمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز، از جمله شکنجه جسمانی و روانی، قرار نگیرد، مطرح کرده است. کشورهای عضو این کنوانسیون متعهد هستند از شکنجه جلوگیری، آن را ممنوع و اقدام به آن را مجازات کنند. تا به امروز، ۱۵۸ کشور در جهان این کنوانسیون را به تصویب رسانیده‌اند. از ۲۳ کشور آسیا، فقط ۱۵ کشور آن را تصویب کرده‌اند.

گفته شده که مجازات اعدام، به‌خاطر آسیب جسمانی و روانی که به محکومان به‌اعدام وارد می‌آورد، نقض ممنوعیت شکنجه و دیگر رفتارها و مجازات‌های ظالمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز بر اساس آن چه در کنوانسیون مطرح شده به‌شمار می‌رود. اول، مجازات اعدام با محروم کردن قربانی از حق زندگی، مجازاتی ظالمانه و غیرانسانی به‌شمار می‌رود و اغلب به روشی به‌ویژه ظالمانه - هم‌چون فرایند عذاب‌آور اعدام از طریق سنگسار - اجرا می‌شود که معادل شکنجه‌ی جسمانی است. دوم، محکومان به‌اعدام اغلب در انتظار برای اعدام شکنجه‌ی شدید جسمانی و روانی را از سر می‌گذرانند که در غالب موارد ممکن است بیش از یک دهه به درازا بکشد. در بسیاری از کشورهای آسیا، محکومیت به اعدام به‌معنای زوال در شرایطی وحشتناک و احتمال اعدام بدون اطلاع قبلی یا اطلاع بسیار کوتاه‌مدت است.

اجرای مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر در آسیا، نقض موازین بین‌المللی

آن دسته از کشورهای آسیا که مجازات اعدام را برای جرایم مربوط به مواد مخدر اجرا می‌کنند، علاوه بر نقض موازین بین‌المللی در قوانین مربوط به مواد مخدر خود، اغلب با روش اجرای مجازات اعدام در مورد محکومان جرایم مربوط به مواد مخدر، موازین حقوقی بین‌المللی دیگری را هم نقض می‌کنند.

^{۱۱} دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل، «مقررات سیاست مواد مخدر از کنوانسیون‌های بین‌المللی کنترل مواد مخدر»، ص ۲، https://www.unodc.org/documents/ungass2016//Drug_policy_provisions_from_the_international_drug_control_Conventions.pdf

^{۱۲} سرویس اطلاعات سازمان ملل، «هیأت بین‌المللی کنترل مواد مخدر دولت‌ها را به درنظر گرفتن الغای مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر تشویق می‌کند»،

UNIS/NAR/1199, 5 March 2014, https://www.incb.org/documents/Publications/PressRelease/PR2014/press_release_050314.pdf

چندین نهاد سازمان ملل^{۱۳} تضمین‌هایی اساسی را برای محافظت از حقوق محکومان به‌اعدام برقرار کرده‌اند، از جمله موازین محاکمه‌ی عادلانه و موازین دادرسی،^{۱۴} تضمین‌هایی علیه محرومیت خودسرانه از حق زندگی^{۱۵} و اطلاع‌رسانی.^{۱۶} افرادی که در وضعیت آسیب‌پذیر هستند، مثل نوجوانان،^{۱۷} زنان حامله و مادران دارای نوزاد،^{۱۸} و معلولان روانی یا فکری^{۱۹} بایستی از محافظت ویژه‌ای^{۲۰} برخوردار شوند. با وجود این، در اکثر کشورهای آسیا که مجازات اعدام را برای جرایم مربوط به مواد مخدر اجرا می‌کنند، این تضمین‌ها اغلب رعایت نمی‌شود و بر نگرانی نسبت به نقض حقوق بین‌المللی و حقوق بشر به همراه مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر در آسیا می‌افزاید.

نقض حق محاکمه‌ی عادلانه

حق محاکمه‌ی عادلانه که دسترسی برابر به دادگاه‌ها را در میان دیگر تضمین‌های آئین دادرسی ضمانت کرده است، برای اطمینان از اجرای درست عدالت حیاتی است. این حق، که در ماده‌ی ۱۴ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی مقرر شده و از طریق چندین قطعنامه‌ی مصوب نهادهای مختلف سازمان ملل مورد تأکید قرار گرفته، از جمله دیگر تضمین‌های آئین دادرسی، برابری در برابر دادگاه، اصل برائت تا زمان اثبات جرم و حق بازنگری یا تجدید نظر در مرجع بالاتر را دربر می‌گیرد. کمیته‌ی حقوق بشر اصرار ورزیده که «رعایت دقیق تضمین‌های محاکمه‌ی عادلانه به‌ویژه در مورد مجازات اعدام مهم است.»^{۲۱} بنابراین، اجرای مجازات اعدام بدون رعایت حقوق محاکمه‌ی عادلانه که در ماده‌ی ۱۴ تضمین شده، نقض حقوق بین‌المللی به‌شمار می‌رود.

در آن دسته از کشورهای آسیا که مجازات اعدام را برای جرایم مربوط به مواد مخدر اجرا می‌کنند، حق محاکمه‌ی عادلانه و موازین دادرسی مرتب نقض می‌شود. متهمان به ارتکاب آن دسته از جرایم مربوط به مواد مخدر که مستوجب اعدام هستند، اغلب از دسترسی به وکیل انتخابی خود محروم هستند و در بسیاری از کشورها از گزینه‌ی اعتراض به محکومیت خود یا درخواست عفو یا کاهش مجازات اعدام برخوردار نیستند.

استفاده‌ی خودسرانه از مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر

میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی به‌صراحت محرومیت خودسرانه از حق زندگی را در ماده‌ی ۶ ممنوع کرده است. گزارش‌گر ویژه‌ی سازمان ملل برای اعدام‌های فراقضایی، فوری یا خودسرانه گفته است که به‌منظور رعایت تعهد مذکور در ماده‌ی ۶ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، کشورهایی که مجازات اعدام را در قوانین خود حفظ کرده‌اند، باید از جمله تضمین‌های مختلف، رعایت موازین محاکمه‌ی عادلانه و محدودیت مجازات اعدام به مهم‌ترین جنایت‌ها را تضمین کنند و از هم‌سازی اجرای مجازات اعدام اطمینان حاصل کنند.^{۲۲} در بسیاری از کشورهای مختلف آسیا، علاوه بر نقض دو مورد نخست که در بخش‌های پیشین تشریح شد، مجازات اعدام به روشی بسیار ناهم‌ساز اجرا می‌شود. نوع جرایم مربوط به مواد مخدر که

^{۱۳} مجمع عمومی سازمان ملل، شورای اقتصادی و اجتماعی، کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل.

^{۱۴} شورای اقتصادی و اجتماعی، قطعنامه‌ی ۱۹۹۶/۱۵، قطعنامه‌ی ۱۹۸۴/۵۰، کمیسیون حقوق بشر، قطعنامه‌ی ۲۰۰۳/۶۷، قطعنامه‌ی ۲۰۰۵/۵۹.

^{۱۵} شورای اقتصادی و اجتماعی، قطعنامه‌ی ۱۹۸۴/۵۰، کمیسیون حقوق بشر، قطعنامه‌ی ۲۰۰۳/۶۷، قطعنامه‌ی ۲۰۰۵/۵۹.

^{۱۶} شورای اقتصادی و اجتماعی، قطعنامه‌ی ۱۹۸۹/۶۴، کمیسیون حقوق بشر، قطعنامه‌ی ۲۰۰۳/۶۷.

^{۱۷} قطعنامه‌ی مجمع عمومی ۶۷/۱۷۶.

^{۱۸} قطعنامه‌ی مجمع عمومی ۶۷/۱۷۶.

^{۱۹} شورای اقتصادی و اجتماعی، قطعنامه‌ی ۱۹۸۹/۶۴.

^{۲۰} شورای اقتصادی و اجتماعی، قطعنامه‌ی ۱۹۸۴/۵۰، کمیسیون حقوق بشر، قطعنامه‌ی ۲۰۰۳/۶۷، قطعنامه‌ی ۲۰۰۵/۵۹.

^{۲۱} کمیته‌ی حقوق بشر، نظریه‌ی عمومی ۳۲، بند ۵۹.

^{۲۲} گزارش‌گر ویژه‌ی سازمان ملل برای اعدام‌های فراقضایی، فوری یا خودسرانه، گزارش به مجمع عمومی، ۹ اگوست ۲۰۱۲، A/67/275، بند ۱۴.

مستوجب اعدام هستند، از کشوری به کشور در این منطقه به شدت تغییر می‌کند؛ مقدار مشخص مواد مخدر برای این که جرم مستوجب اعدام باشد نیز به همین ترتیب.

برای نمونه، تعریف روشن و یکسانی از قاچاق مواد مخدر وجود ندارد. و با وجود این که اکثر کشورهای آسیا دیگر مجازات اعدام را به خاطر صرف داشتن مواد مخدر اجرا نمی‌کنند، تفاوت بین داشتن و قاچاق اغلب ناروشن و مبهم است. هیچ تعریف معیار یا موجه حقوقی در قوانین مختلف ملی درباره جرم مستوجب اعدام مربوط به مواد مخدر وجود ندارد و این وضع منجر به اجرای خودسرانه‌ی مجازات اعدام در کشورهای همسایه در آسیا می‌شود.

مجازات الزامی اعدام

در چندین کشور آسیا، مثل برونئی، ایران، لائوس، مالزی و سنگاپور، بعضی از جرایم مربوط به مواد مخدر مستوجب مجازات الزامی اعدام هستند. رویه‌ی محکومیت الزامی جایی برای اختیار قضایی باقی نمی‌گذارد و پیش از صدور حکمی مطلق و برگشت‌ناپذیر مثل مجازات اعدام، امکان را از دادگاه برای در نظر گرفتن وضعیت متهم و دلیل افتادن او در راه ارتکاب جرم مربوط به مواد مخدر سلب می‌کند. با گرفتن امکان ارزیابی مورد به مورد شرایط عینی از قضات و تعیین مجازات متناسب برای جرم، کشورهایی که در قانون خود مجازات الزامی اعدام را برای جرایم مربوط به مواد مخدر دارند و اجرا می‌کنند، حقوق محکومان به مجازات الزامی اعدام را نقض می‌کنند. این رویه، نقض حق زندگی و تضمین حق محاکمه‌ی عادلانه و موازین دادرسی است و نیز نشان از مشکلی اساسی در استقلال قوه‌ی قضاییه دارد، زیرا قوه‌ی مجریه اختیارات تصمیم‌گیری دادگاه‌ها را محدود کرده است.

نبود شفافیت

همچنان که گزارش‌گر ویژه‌ی اعدام‌های فراقضایی، فوری و خودسرانه مشخص کرده، چندین روش برای برقراری شفافیت در اجرای مجازات اعدام وجود دارد. اول، در هم‌سازی با حق محاکمه‌ی عادلانه، اطلاعات مربوط و کافی بایستی در اختیار متهمان به جرایم مربوط به مواد مخدر، خانواده‌ها و وکلای آن‌ها قرار گیرد تا از دادن منابع و زمان کافی به متهم برای تنظیم دفاعیه‌ی او اطمینان حاصل شود. این اطلاعات بایستی اتهام‌ها، اسناد و دلایل دیگری را دربر بگیرد که دادستان قصد استفاده از آن‌ها علیه متهم را دارد. به علاوه، به منظور پرهیز از رفتار به‌ویژه ظالمانه و شکنجه‌ی روانی محکومان به اعدام و خانواده‌های آن‌ها، اطلاع روشن و به‌موقع پیش از تاریخ اجرای اعدام باید در اختیار محکومان به اعدام قرار گیرد. اما، این معیارهای اساسی شفافیت در عمل به ندرت در مورد محکومان به اعدام در آسیا، از جمله کسانی که به خاطر جرایم مربوط به مواد مخدر به اعدام محکوم شده‌اند، رعایت می‌شود. در اجرای اعدام‌ها، اغلب اطلاع کافی از پیش در اختیار محکومان یا خانواده‌هایشان قرار نمی‌گیرد. اعدام‌ها گاهی مخفیانه انجام و فقط پس از وقوع اعلام می‌شود، البته در صورتی که اصلاً اعلام شود. موارد متعددی از وقوع ناگهانی اعدام پیش از تصمیم‌گیری درباره‌ی درخواست استیناف محکومان وجود داشته است.

علاوه بر این موارد نقض معیارهای شفافیت در زمینه‌ی اطلاع‌رسانی به زندانیان و خانواده‌ها و وکلایشان، معیار مهمی در مورد شفافیت اطلاع‌رسانی به عموم درباره‌ی مجازات اعدام وجود دارد. کمیته‌ی حقوق بشر سازمان ملل اعلام کرده است که اطلاعات مربوط به استفاده‌ی دولت از مجازات اعدام از موارد مربوط به حقوق عمومی است و بایستی در اختیار عموم قرار گیرد.^{۲۳} این نوع شفافیت درباره‌ی مجازات اعدام برای مباحثه‌ی آگاهانه‌ی عمومی و پاسخ‌گویی دمکراتیک ضروری است.

اما، آمار مربوط به صدور و اجرای حکم‌های اعدام، به‌ویژه اعدام‌های مربوط به جرایم مربوط به مواد مخدر، اغلب منتشر نمی‌شود و گاهی حتی به‌عنوان اسرار دولتی طبقه‌بندی می‌شود. حتی در شمار اندک کشورهایی که اطلاعات عمومی درباره‌ی شمار اعدام‌ها در هر سال منتشر می‌کنند، به ندرت این اطلاعات تفکیک و نوع اتهام‌های اعدام‌شدگان مشخص می‌شود.

^{۲۳} کمیته‌ی حقوق بشر، توتاکونوف علیه قرقیزستان، CCPR/C/101/D/1470/2006، ۲۱ آوریل ۲۰۱۱، بند ۳-۶.

تحقیقات سازمان‌های حقوق بشری نشان داده که در بسیاری از موارد، شمار حکم‌های صادر و اجرا شده‌ی اعدام در آمار رسمی کم اعلام شده و گاهی - مثل ایران - صدها اعدام را اعلام نکرده‌اند.

۲. ردّ توجیه‌های رایج برای مجازات اعدام در مورد جرایم مربوط به مواد مخدر

مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر به روشنی موازین حقوق بین‌المللی حقوق بشر را که بر تمام کشورها حاکم است و تعهدات الزام‌آور حقوقی کشورهای تصویب‌کننده‌ی عهدنامه‌های مربوطه‌ی بین‌المللی را نقض می‌کند. با وجود این، اکثریت بزرگی از کشورهای آسیا به اجرای مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر ادامه می‌دهند و استدلال‌های مختلفی را برای دفاع از این رویه مطرح می‌کنند.

بر اساس تحلیلی درباره‌ی آن دسته از کشورهای آسیا که جرایم مربوط به مواد مخدر در قوانین‌شان مستوجب مجازات اعدام است، دولت‌ها در سراسر منطقه چهار استدلال اصلی را برای توجیه ادامه‌ی مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر مطرح می‌کنند:

(۱) مجازات اعدام بازدارنده‌ی مؤثری علیه جرایم مربوط به مواد مخدر است؛

(۲) مجازات اعدام از حمایت نیرومند اجتماعی برخوردار است؛

(۳) مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر با اصول دینی هم‌ساز است؛ و

(۴) مجازات اعدام به محافظت از مردم، به‌ویژه اشخاص آسیب‌پذیر، در مقابل زیان‌های اجتماعی مواد مخدر کمک می‌کند.

اما، این استدلال‌ها یا حقیقت ندارند یا این‌که به‌طور جدی مورد تردید کارشناسان قرار گرفته‌اند و نمی‌توان آن‌ها را پذیرفت. در ادامه، توضیحاتی درباره‌ی نادرستی این استدلال‌ها و ناموجه بودن آن‌ها برای استفاده از مجازات اعدام در مورد جرایم مربوط به مواد مخدر ارائه می‌شود.

(۱) «مجازات اعدام بازدارنده‌ی مؤثری علیه جرایم مربوط به مواد مخدر است»

تأثیر بازدارنده‌ی مجازات اعدام بر کاهش جنایت هیچ‌گاه به اثبات نرسیده است. به علاوه، مجازات اعدام به

انگیزه‌های محکومان در جرایم مربوط به مواد مخدر نمی‌پردازد.

بسیاری از دولت‌ها که در آسیا مجازات اعدام را برای جرایم مربوط به مواد مخدر اجرا می‌کنند، مدعی هستند که این کار را برای مبارزه با جنایت انجام می‌دهند، زیرا شدت مجازات اعدام اشخاصی را که در فکر ارتکاب جرایم مربوط به مواد مخدر هستند، بازمی‌دارد. اما، تاکنون هیچ مدرک و دلیل قاطعی ارائه نشده که نشان دهد مجازات اعدام تأثیر بازدارنده بر جرایم مربوط به مواد مخدر دارد. هیچ اطلاعات آماری در دست نیست که ثابت کند مجازات اعدام تأثیر مستقیمی بر کاهش جرایم مربوط به مواد مخدر دارد. هیچ تحقیقی انجام نشده که بتواند به‌طور مسلم ثابت کند خطر احتمالی مجازات اعدام، مرتکبان بالقوه یا تکراری جرایم مربوط به مواد مخدر را از ارتکاب این جرایم بازداشته است. بنابراین، هیچ دلیل قابل‌اتکایی برای حمایت از این فرض بنیادین که مجازات اعدام مجرمان را بازخواهد داشت و از جرایم مربوط به مواد مخدر خواهد کاست، وجود ندارد. درحقیقت، تحلیل بعضی از داده‌ها نشان می‌دهد که هیچ تفاوت مهمی در میزان جرایم مربوط به مواد مخدر در کشورهایی که مرتکبان جرایم مربوط به مواد مخدر را اعدام می‌کنند با کشورهایی که اعدام نمی‌کنند، وجود ندارد. درواقع، دیده می‌شود که در کشورهایی که مجازات اعدام را ملغاً کرده‌اند، میزان جرایم مربوط به مواد مخدر حتی کمتر است.^{۲۴}

^{۲۴} «کنترل حقایق: هیچ دلیلی جلوگیری مجازات اعدام از جنایت را اثبات نمی‌کند»، ۴ مه ۲۰۱۵.

دوم، استدلال «تأثیر بازدارنده» هم پیچیدگی دلایل مشارکت بسیاری از افراد را در جرایم مربوط به مواد مخدر نادیده می‌گیرد و هم این موضوع را که خطر مجازات ممکن است عامل تعیین‌کننده‌ای برای افراد در هنگام بررسی مشارکت در جرایم مربوط به مواد مخدر نباشد. بعضی اشخاص ممکن است به این نتیجه برسند که احتمال سودبری از ارتکاب چنین جرمی از خطر مجازات بیشتر است. این موضوع به‌ویژه در مورد اشخاص آسیب‌پذیر صحت دارد. برای نمونه، اشخاصی که به‌لحاظ اقتصادی به حاشیه رانده شده‌اند، شمار بزرگی از مرتکبان جرایم سطح پایین مربوط به مواد مخدر را تشکیل می‌دهند. چشم‌انداز اقتصادی آن‌ها اغلب به‌حدی محدود است که مشارکت در جرایم مربوط به مواد مخدر خطر سودمندی را عرضه می‌کند حتی اگر خطر مجازات اعدام نیز مطرح باشد. بدون تحلیل انگیزه‌ها و شرایط اشخاصی که اغلب به‌خاطر جرایم مربوط به مواد مخدر محکوم می‌شوند، قضاوت درباره‌ی بازدارندگی واقعی مجازات، از جمله مجازات اعدام، غیرممکن است.

سوم، هیچ دلیل اثباتی در دست نیست که نشان دهد در مورد جرایم مربوط به مواد مخدر، مجازات اعدام تأثیر بازدارندگی بیشتری از پیامدهای دیگر مثل زندان یا بازپروری دارد.

(۲) «مجازات اعدام از حمایت نیرومند اجتماعی برخوردار است»

دولت‌ها، اغلب سیاست‌ها و قوانینی را به اجرا می‌گذارند که از حمایت عمومی برخوردار نیستند، از جمله در بسیاری از کشورهایی که مجازات اعدام را ملغاً می‌کنند. علاوه بر این، سنجش واقعی افکار عمومی بسیار دشوار است، به‌ویژه در کشورهایی که اطلاعات کمی در دسترس عموم قرار دارد یا فضای موجود برای مباحثه‌ی عمومی درباره‌ی مجازات اعدام محدود است.

بسیاری از کشورها در آسیا مجازات اعدام را با این ادعا توجیه می‌کنند که افکار عمومی طرفدار آن است و به این دلیل حق دارند مجازات اعدام را ادامه دهند. اما، افکار عمومی توجیه کافی برای حفظ هیچ قانون یا سیاستی نیست، به‌ویژه زمانی که سیاست مذکور با حقوق بین‌المللی و موازین حقوق بشر مغایر باشد. دولت‌ها اغلب برخلاف افکار عمومی عمل می‌کنند، یا با بی‌اعتنایی به خواست عمومی برای اصلاحات یا با اجرای قوانینی برخلاف اراده‌ی مردم. درحقیقت، کشورهای بسیاری که در سراسر جهان مجازات اعدام را ملغاً کرده‌اند، در زمان مخالفت اکثریت افکار عمومی این کار را کرده‌اند و اصلاحات قانونی پیش از پیدایش نظریات مترقی اجتماعی رخ داده است.

به علاوه، سنجش واقعی افکار عمومی بسیار دشوار است. تحقیقاتی که برای نشان دادن حمایت عمومی از مجازات اعدام مورد استناد دولت‌ها قرار می‌گیرد اغلب جانبدار و غیرقطعی هستند، یا به این دلیل که نماینده‌ی نظر عمومی مردم نیستند یا این که عوامل مؤثر بر افزایش یا کاهش حمایت عمومی را در نظر نمی‌گیرند.

یکی از این عوامل، دسترسی عمومی به اطلاعات قابل اعتماد درباره‌ی مجازات اعدام به‌منظور اظهار نظر آگاهانه است. در بیشتر کشورهای آسیا، اطلاعات قابل اعتماد درباره‌ی اجرای مجازات اعدام در دسترس عموم قرار ندارد یا به این دلیل که دولت‌ها حاضر به انتشار آمار نیستند (مثل چین و ویتنام) یا به این دلیل که اطلاعاتی که دولت منتشر می‌کند ناکامل است (مثل ایران). در نتیجه، مردم تصور واقعی از اجرای مجازات اعدام در کشورشان ندارند و نمی‌توانند آگاهانه نظر بدهند.

عامل دیگری که می‌تواند بر نظریات عموم مردم اثر بگذارد میزان آزادی بیان و آزادی تشکل آنهاست. اگر مردم در کشوری زندگی می‌کنند که آن‌ها را به‌خاطر انتقاد از دولت مجازات و تبادل آزاد عقاید را سرکوب می‌کند، بسیاری از آن‌ها از بیان آزاد نظرشان درباره‌ی موضوع‌هایی مثل مجازات اعدام ترس خواهند داشت، به‌ویژه اگر با نظر دولت مخالف باشند. چنین وضعی، به‌جای خود، از ابراز نظریات متفاوت در جامعه می‌کاهد و توانایی مردم برای دستیابی به نظر آگاهانه را محدودتر می‌کند.

(۳) «مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر با اصول دینی هم‌ساز است»

اصول دینی را می‌توان به روش‌های مختلف تفسیر کرد و محققان و رهبرانی از همه‌ی ادیان نشان داده‌اند که آموزه‌های دینی آن‌ها لزوماً از مجازات اعدام حمایت نمی‌کنند.

اصول دینی، و به‌طور مشخص شریعت، در کشورهایایی مثل ایران، مالزی و پاکستان در حمایت از اجرای مجازات اعدام از جمله برای جرایم مربوط به مواد مخدر مورد استناد قرار گرفته و تأکید شده که اجرای مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر با آموزه‌های اسلام هم‌ساز است.

با وجود این، اسلام و قانون شرع، مثل تمام اصول دینی، قابل تفسیر هستند و رهبران و محققان مختلف دینی تفسیرهای متفاوتی از آن دارند. این موضوع به‌ویژه در مورد جرایم مربوط به مواد مخدر صحت دارد، چون در شرع هیچ مجازاتی برای جرایم مربوط به مواد مخدر مقرر نشده است. قرآن به‌صراحت از نوشیدن الکل نام برده و آن را ممنوع کرده است، اما از مواد تخدیر کننده‌ی دیگر نامی نبرده است. فقیهان اسلامی تنها بر اساس تفسیر خود نتیجه گرفته‌اند که چون الکل به‌خاطر کیفیت تخدیری آن ممنوع شده، بنابراین مواد مخدر نیز به‌خاطر همان کیفیت تخدیری بایستی ممنوع شود. ممنوعیت مواد مخدر فقط بر اساس تفسیر تعیین شده و حکم اولیه‌ی اسلام به‌شمار نمی‌رود. بنابراین، بسیاری از محققان اسلامی گفته‌اند که مواد مخدر نباید مستوجب اعدام باشد، زیرا در این صورت ناقض اصل قرآنی خواهد بود که بر اساس آن به زندگی انسان تنها به دلایل مشخص‌شده‌ی صریح در شرع می‌توان پایان داد.^{۲۵}

به علاوه، بسیاری از محققان مسلمان ملاحظه کرده‌اند که مجازات اعدام به‌طور کلی در اسلام ترغیب نشده است بلکه به جای آن ترجیح بر توبه و بخشش است. پس، الغای مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر و در پیش گرفتن رهیافتی بازپرورانه‌تر نسبت به جرایم مربوط به مواد مخدر بیشتر مورد حمایت آموزه‌های اسلام و با آن سازگارتر است.^{۲۶}

(۴) «مجازات اعدام به محافظت از مردم، به‌ویژه اشخاص آسیب‌پذیر، در مقابل زیان‌های اجتماعی مواد مخدر کمک می‌کند»

قوانین خشن مواد مخدر در آسیا به‌جای این که از افراد آسیب‌پذیر محافظت کنند آن‌ها را به‌طور نامتناسبی قربانی می‌کنند، زیرا آن‌ها اغلب مرتکب جرایم سطح پایین می‌شوند که بیشتر در معرض دستگیری هستند.

برخلاف ادعای دولت‌های دارای قوانین خشن برای جرایم مربوط به مواد مخدر که هدف آن‌ها محافظت از افراد آسیب‌پذیر از مشکلات مرتبط با مواد مخدر است، ملاحظه شده که اکثر کسانی که قربانی این قوانین خشن می‌شوند در حقیقت همان افراد آسیب‌پذیر هستند. هم‌چنان که، از جمله در مورد ایران و تایلند، آمده است، مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر اغلب علیه حاملان مواد مخدر واقع در پایین‌ترین سطح سلسله‌مراتب قاچاق مواد مخدر اجرا می‌شود و آن‌ها که اغلب به‌لحاظ اقتصادی به حاشیه رانده شده‌اند، راغب هستند در ازای فرصتی برای پیشرفت اقتصادی خطر دستگیری را بپذیرند.

زنان و قاچاق مواد مخدر

زنان اغلب هدف جذب به‌عنوان حامل مواد مخدر قرار می‌گیرند، زیرا تصور بر این است که احتمال بازرسی آن‌ها هنگام عبور از مرزها کمتر است. زنان حامله نیز به‌طور مشخص برای کار به‌عنوان حامل مواد مخدر جذب شده‌اند چون گویا ترحم بیشتری

^{۲۵} اصلاحات بین‌المللی جزایی، قانون شرع و مجازات اعدام (Penal Reform International, Sharia law and the death penalty)، ژوئیه

۲۰۱۵.

^{۲۶} دکتر خالد ابوالفاضل، «مجازات اعدام، رحم و اسلام: فراخوانی برای بازنگری»، در دین و مجازات اعدام: فراخوانی برای بررسی،

Dr. Khaled Abou El Fadl, "The Death Penalty, Mercy and Islam: A Call for Retrospection", in *Religion and the Death Penalty: A Call for Reckoning*, Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 2004.

جلب می‌کنند و در بعضی کشورها به مجازات کمتری محکوم می‌شوند.^{۲۶} با توجه به این که زنان از جمله کسانی هستند که در جهان بیش از همه به لحاظ اقتصادی به حاشیه رانده شده‌اند، بیشتر هم در معرض جذب به فعالیت‌های غیرقانونی مثل جرایم مربوط به مواد مخدر به‌عنوان منبع درآمد قرار دارند.

خارجی‌ها، به‌ویژه کارگران مهاجر و آوارگان

در کشورهایی که مجازات اعدام هنوز برای جرایم مربوط به مواد مخدر به کار می‌رود، هم اتباع داخلی و هم خارجی در معرض آن قرار دارند. با در نظر گرفتن این واقعیت که قاچاق مواد مخدر از مرزهای ملی فراتر می‌رود و جنایتی فراملی است، مشارکت زیاد افراد خارجی در جرایم مربوط به مواد مخدر که مأموران اجرای قانون در آسیا کشف می‌کنند، تعجبی ندارد. حتا با در نظر گرفتن این موضوع، شمار حکم‌های اعدام که برای جرایم مربوط به مواد مخدر در بعضی از کشورها - مثل ایران و اندونزی - علیه خارجی‌ها صادر می‌شود، به‌طور بی‌تناسبی بالاست.

این بی‌تناسبی حاکی از آن است که شاید مشکلاتی بنیادی در رویه‌ی صدور حکم وجود دارد که مستقیم یا غیرمستقیم باعث تبعیض علیه افراد خارجی می‌شود. برای نمونه، آن‌ها ممکن است زبان محلی را ندانند که به‌طور معمول زبان دادگاه و روال آن است. بعضی از کشورها مترجم تأمین نمی‌کنند تا متهمان به ارتکاب جرم اتهام خود و روال دادگاه را بفهمند و این مسأله ناقض موازین حقوق بین‌المللی حقوق بشر است. علاوه بر این، برای فردی خارجی با منابع محدود مالی، یافتن وکیل به انتخاب خود در نظام حقوقی خارجی به منظور اطمینان یافتن از دفاع مناسب در دادگاه ممکن است مشکل باشد.

دلایل دیگری مثل محکوم کردن افراد خارجی به اعدام در پرونده‌های پرسروصدا به‌عنوان راهی برای نمایش قدرت سیاسی در رویارویی با فشار بین‌المللی، نیز می‌تواند در توضیح میزان نامتوازن صدور حکم‌های اعدام برای افراد خارجی نقش داشته باشد.

^{۲۶} در اکثر کشورهایی که هنوز مجازات اعدام را اجرا می‌کنند، زنان حامله اعدام نمی‌شوند.

ایران

جرایم مستوجب اعدام

- تولید مواد مخدر^{۲۸} (مجازات اعدام الزامی است).
- داشتن مواد مخدر^{۲۹} (مجازات اعدام الزامی است).
- قاچاق مواد مخدر^{۳۰} (مجازات اعدام الزامی است).
- وادار کردن کودکان یا افراد آسیب‌پذیر به ارتکاب جرایم مربوط به مواد مخدر^{۳۱} (مجازات اعدام الزامی است).
- جرایم سازمان‌یافته‌ی مربوط به مواد مخدر^{۳۲} (مجازات اعدام الزامی است).
- اقدام مسلحانه به ارتکاب جرایم مربوط به مواد مخدر^{۳۳} (مجازات اعدام الزامی است).
- تکرار محکومیت در جرایم مربوط به مواد مخدر^{۳۴} (مجازات اعدام الزامی است).
- وادار کردن دیگران به مصرف مواد مخدر^{۳۵} (مجازات اعدام الزامی است).
- اقدام به قصد متهم کردن دیگری به جرایم مربوط به مواد مخدر^{۳۶} (مجازات اعدام الزامی است).

قانون ایران اجرای مجازات اعدام را به میزانی گسترده مقرر کرده است و این مجازات در مورد گسترده‌ی بزرگی از جرایمی که جزء «مهمترین جرایم» نیستند و حتا در مورد کم‌سالان اجرا می‌شود. در پی اعلام قوه‌ی قضاییه در مورد سرکوب قاچاق مواد مخدر در اواخر سال ۲۰۱۰ (پاییز ۱۳۸۹) و به اجرا درآمدن اصلاحیه‌ی قانون مبارزه با مواد مخدر در آذر ۱۳۸۹، شمار اعدام‌ها، به ویژه برای جرایم مربوط به مواد مخدر، به شدت افزایش یافت و هنوز رو به افزایش است. گویا ایران از بالاترین میزان سرانه‌ی اعدام در جهان برخوردار است و اکثریت این اعدام‌ها هنوز به‌خاطر جرایم مربوط به مواد مخدر است. دولت‌مردان ایران تأیید کرده‌اند که ۸۰ - ۷۵ درصد محکومان اعدام‌شده به جرم مواد مخدر اعدام می‌شوند، اما شمار دقیق این اعدام‌ها را اعلام نکرده‌اند.^{۳۷}

^{۲۸} اصلاحیه‌ی قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب ۱۳۷۶ (۱۳۸۹)، ماده‌ی ۲، ماده‌ی ۵، ماده‌ی ۸، ماده‌ی ۴۰.

^{۲۹} قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر، ماده‌ی ۵، ماده‌ی ۸، ماده‌ی ۴۰.

^{۳۰} ماده‌ی ۴، ماده‌ی ۵، ماده‌ی ۸، ماده‌ی ۱۲، ماده‌ی ۴۰.

^{۳۱} قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر، ماده‌ی ۳۵.

^{۳۲} قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر، ماده‌ی ۱۸.

^{۳۳} قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر، ماده‌ی ۱۱.

^{۳۴} قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر، ماده‌ی ۵، ماده‌ی ۶، ماده‌ی ۹، ماده‌ی ۴۰.

^{۳۵} قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر، ماده‌ی ۳۵.

^{۳۶} قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر، ماده‌ی ۳۵.

^{۳۷} یورو نیوز، «بلندپایه‌ترین مسؤول حقوق بشر تهران می‌گوید بعضی از قوانین ایران نیز به اصلاح دارند»، ۱۵ مارس ۲۰۱۳ (۲۵ فروردین ۱۳۹۲)،

www.euronews.com/2013/03/15/tehran-s-top-human-rights-official-says-some-iranian-laws-need-reforming/

شمار اعدام‌های انجام‌شده در سال‌های مختلف

۲۰۰۸		۲۰۰۷		۲۰۰۶		۲۰۰۵		سال
آمار ثبت شده	آمار رسمی	آمار ثبت شده	آمار رسمی	آمار ثبت شده	آمار رسمی	آمار ثبت شده	آمار رسمی	
موجود نیست	۳۴۶	موجود نیست	۳۳۵	موجود نیست	۱۱۷	موجود نیست	۹۴	جمع کل اعدام‌ها
موجود نیست	موجود نیست	موجود نیست	موجود نیست	موجود نیست	موجود نیست	موجود نیست	موجود نیست	اعدام‌های مربوط به مواد مخدر

۲۰۱۲		۲۰۱۱		۲۰۱۰		۲۰۰۹		سال
آمار ثبت شده	آمار رسمی	آمار ثبت شده	آمار رسمی	آمار ثبت شده	آمار رسمی	آمار ثبت شده	آمار رسمی	
+۵۴۴	۳۱۴	+۶۵۹	۳۶۰	+۵۵۳	۲۵۳	موجود نیست	۳۸۹	جمع کل اعدام‌ها
+۳۵۱	موجود نیست	+۴۸۸	موجود نیست	+۱۷۲	موجود نیست	+۱۶۶	موجود نیست	اعدام‌های مربوط به مواد مخدر

*۲۰۱۵		۲۰۱۴		۲۰۱۳		سال
آمار ثبت شده	آمار رسمی	آمار ثبت شده	آمار رسمی	آمار ثبت شده	آمار رسمی	
+۶۹۴	موجود نیست	+۷۴۳	۲۸۹	+۷۰۴	۳۶۹	شمار کل اعدام‌ها
+۴۵۳	موجود نیست	+۳۶۷	موجود نیست	+۳۲۵	موجود نیست	اعدام‌های مربوط به مواد مخدر

توجه: «موجود نیست» به این معناست که اطلاعات رسمی یا قابل تأییدی به دست نیامد.
 «+» به این معناست که شمار اعدام‌ها به احتمال بیشتر است.

* از ۱ ژانویه ۲۰۱۵ تا ۳۱ ژوئیه ۲۰۱۵ (۱۱ دی ۱۳۹۳ - ۹ مرداد ۱۳۹۴).

شمار حکم‌های تازه‌ی اعدام که در هر سال صادر شده است**

سال	۲۰۰۵	۲۰۰۶	۲۰۰۷	۲۰۰۸	۲۰۰۹	۲۰۱۰	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴	۲۰۱۵
شمار کل حکم‌های تازه‌ی اعدام	موجود نیست	موجود نیست	موجود نیست	موجود نیست	موجود نیست	موجود نیست	+۱۵۶	+۷۹	+۹۱	+۸۱	موجود نیست
شمار کل حکم‌های تازه‌ی اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر	موجود نیست	موجود نیست	موجود نیست	موجود نیست	موجود نیست	موجود نیست	موجود نیست	موجود نیست	موجود نیست	موجود نیست	موجود نیست

توجه: «موجود نیست» به این معناست که اطلاعات رسمی یا قابل تأییدی به دست نیامد. «+» به این معناست که شمار اعدام‌ها به احتمال بیشتر است.

تصویب عهدنامه‌های مربوط بین‌المللی	
عهدنامه	کشور عضو
میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی (ICCPR)	بله، از سال ۱۹۷۵
کنوانسیون ضد شکنجه (CAT)	خیر

توجیه‌های حفظ مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر

اصول دینی

نظام حقوقی در ایران به‌طور عمده بر اساس تفسیری سنتی از قانون شرع بنا شده که صدور مجازات اعدام برای «فساد روی زمین» را امکان‌پذیر می‌کند. چندین مقام قضایی در ایران از این تفسیر حمایت کرده‌اند که جرایم مربوط به مواد مخدر «فساد روی زمین» به حساب می‌آید و مجازات آن بایستی اعدام باشد،^{۳۸} از جمله وزیر دادگستری مصطفی پورمحمدی که در سال

** بر اساس موارد ثبت شده.

^{۳۸} شبکه اینترنتی آفتاب، بخشنامه شماره ۱/۴۳۳۸۳ شورای عالی قضائی وقت به تاریخ ۱۳۶۷/۹/۱۶ به کلیه دادگاه‌ها که «محکومیت به مجازات اعدام در رابطه با مواد مخدر را در صورتی صحیح و منطبق با موازین اسلامی دانست که فعالیت مجرم در حدی باشد که موجب انطباق عنوان مفسد فی الارض یا منطقه ای از زمین شود»، ۱۱ تیر ۱۳۸۶.

<http://www.aftabir.com/articles/view/social/law/c4c1183387988p1.php/%D9%85%D8%AC%D8%A7%D8%B2%D8%A7%D8%AA-%D8%A7%D8%B9%D8%AF%D8%A7%D9%85-%D8%AF%D8%B1-%D8%AC%D8%B1%D8%A7%D8%A6%D9%85-%D9%85%D9%88%D8%A7%D8%AF-%D9%85%D8%AE%D8%AF%D8%B1>

۲۰۱۴ (۱۳۹۳) گفت: «کسی که مواد مخدر توزیع و انسان‌های بی‌شماری را آلوده و هویت انسانی آنان را سلب می‌کند، مفسد و مستحق اعدام است.»^{۳۹}

تأثیر بازدارنده

دولت مردان ایران مدعی هستند که حفظ مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر تأثیر بازدارنده دارد و جامعه را از پیامدهای منفی و وخیم قاچاق مواد مخدر حفظ می‌کند. رئیس دادگستری استان یزد، محمد حبیبی گفته است: «افرادی که این ماده خانمانسوز و ویرانگر را به جامعه انتقال می‌دهند باید به شدت تنبیه شوند.» و «اعدام‌ها، سبب کاهش مواد مخدر و کنترل شدید آن در کشور می‌شود.»^{۴۰}

محافظت از امنیت ملی نیز اغلب به‌عنوان دلیلی برای حکم‌های سنگین در مورد جرایم مربوط به مواد مخدر مطرح می‌شود، به ویژه در مواردی که علیه افغان‌هایی صادر می‌شود که در مرز افغانستان - ایران به قاچاق مواد مخدر متهم می‌شوند. افغانستان یکی از بزرگترین تولیدکنندگان و صادرکنندگان مواد مخدر است و ایران می‌گوید قاچاق مواد مخدر در حال حاضر منبع اصلی تأمین مالی برای تروریست‌ها و گروه‌های افراطی است که خطر امنیتی مهمی برای ایران و منطقه به شمار می‌روند. ایران می‌گوید، خطر امنیتی برای این کشور و همسایگان آن که در اثر درآمد مالی از قاچاق مواد مخدر تشدید می‌شود کافی است تا مجازات اعدام را برای جرایم مربوط به مواد مخدر توجیه کند.

تأمین‌های مالی بین‌المللی

تأمین‌های مالی و تحسینی که ایران به‌خاطر تلاش‌های ضد مواد مخدر خود دریافت کرده، از جمله از دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل (UNODC)،^{۴۱} امکان توجیه روش مبارزه با جرایم مربوط به مواد مخدر را برای دولت مردان ایران فراهم کرده است. ایران از طریق نهادهای چندجانبه، همچون دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل، و نیز در روابط دوجانبه از کشورهای دیگر که به کنترل مواد مخدر در منطقه اولویت می‌دهند، کمک مالی و کمک‌های دیگر برای برنامه‌ها و نیروهای مبارزه با مواد مخدر دریافت کرده است. برای نمونه، دریافت تجهیزات، آموزش و اطلاعات از اروپا در توسعه ظرفیت پلیس مبارزه با مواد مخدر ایران کمک قابل توجهی کرده است. اما، بحث بر سر این است که این ظرفیت افزوده و میزان مواد مخدر که تأمین‌کنندگان مالی به‌عنوان شرط کمک تعیین کرده‌اند، در نهایت دستگیری و محکومیت به‌خاطر جرایم مستوجب اعدام با نقض موازین حقوق بشر را امکان‌پذیر و تشویق کرده است.^{۴۲} بنابراین، ارتباط مستقیمی بین کمک بین‌المللی و افزایش اعدام به‌خاطر جرایم مربوط به مواد مخدر در ایران ایجاد شده و باعث شده گروه‌های حقوق بشر و دیگران از کشورهای حامی مالی و

^{۳۹} خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا)، «مواضع مدعیان حقوق بشر را در مبارزه با مواد مخدر قبول نداریم»، ۲۷ آبان ۱۳۹۳.

<http://isna.ir/fa/news/93082714299/%D9%85%D9%88%D8%A7%D8%B6%D8%B9-%D9%85%D8%AF%D8%B9%DB%8C%D8%A7%D9%86-%D8%AD%D9%82%D9%88%D9%82-%D8%A8%D8%B4%D8%B1-%D8%B1%D8%A7-%D8%AF%D8%B1-%D9%85%D8%A8%D8%A7%D8%B1%D8%B2%D9%87-%D8%A8%D8%A7-%D9%85%D9%88%D8%A7%D8%AF>

^{۴۰} دادایران، سامانه اینترنتی قوه قضاییه جمهوری اسلامی ایران، «رئیس کل دادگستری یزد: اعدام قاچاقچیان مواد مخدر، نقش بازدارندگی دارد»، ۳ دی ۱۳۹۳، <http://dadiran.ir/Default.aspx?tabid=2351&articleType=ArticleView&articleId=76867>

^{۴۱} دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل، «رئیس دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل از تلاش‌های ایران در کنترل مواد مخدر تقدیر کرد و خواهان حمایت بیشتر بین‌المللی شد»، ۲۰ مه ۲۰۰۹.

<https://www.unodc.org/islamicrepublicofiran/en/unodc-director-praises-irans-drug-control-efforts.html>

^{۴۲} ریپریو، «کمک اروپا به اعدام‌ها: کمک اروپا در مبارزه با مواد مخدر چگونه حکم اعدام و اجرای مجازات اعدام در ایران و پاکستان را ممکن می‌سازد»، نوامبر ۲۰۱۴، ص ۵. (Reprieve, "European Aid for Executions: How European counternarcotics aid enables death (sentences and executions in Iran and Pakistan)

سازمان ملل بخواهند از تلاش‌های ناقض موازین بین‌المللی حقوق بشر در مبارزه با مواد مخدر - مثل مواردی که مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر اجرا می‌شود - حمایت نکنند.

دغدغه‌های دیگر حقوق بشری مربوط به مجازات اعدام

تأثیر نامتناسب بر گروه‌های آسیب‌پذیر

استفاده از مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر در ایران به‌طور نامتناسبی بر گروه‌های محروم، به‌ویژه اقلیت‌های قومی و دینی، مهاجران و زنان، تأثیر می‌گذارد.^{۴۳} این گروه‌ها به‌ویژه به‌خاطر فقر شدید آسیب‌پذیر هستند و از فرصت‌های اقتصادی بی‌بهره‌اند. آن‌ها اغلب از فرط استیصال برای بقا به حمل یا قاچاق مواد مخدر دست می‌زنند. قاچاق مواد مخدر در بسیاری از موارد به‌طور مستقیم با فقر ارتباط دارد و این مشکل را نمی‌توان از طریق مجازات‌های خشن برای مواد مخدر حل کرد. قوانین شدید مربوط به مواد مخدر در ایران به دلایل اجتماعی - اقتصادی انگیزه‌های قاچاق مواد مخدر رده‌پایین نمی‌پردازند و به این خاطر به‌طور نامتناسبی به قشرهای آسیب‌پذیر ضربه می‌زنند.

اعدام متهمان نوجوان

میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی به‌صراحت مجازات اعدام را برای افرادی که در زمان ارتکاب جرم کمتر از ۱۸ سال داشته‌اند ممنوع کرده است. اما، گروه‌های حقوق بشر چندین مورد محکومیت و حتا اعدام متهمان نوجوان - از جمله شماری از شهروندان جوان افغان - را به‌خاطر جرایم مربوط به مواد مخدر در ایران ثبت کرده‌اند. در آوریل ۲۰۱۴ (فروردین ۱۳۹۳)، یک شخص ۱۷ ساله‌ی افغان در اصفهان به‌خاطر قاچاق مواد مخدر اعدام شد؛ او در زمان ارتکاب جرم اتهامی ۱۵ سال داشت.^{۴۴}

فقدان محاکمه‌ی عادلانه و تضمین‌های دادرسی

نبود تضمین‌های محاکمه‌ی عادلانه و موازین دادرسی در نظام قضایی ایران باعث نگرانی بیشتر از صدور و اجرای مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر است. متهمان به ارتکاب جرایم مربوط به مواد مخدر اغلب از داشتن وکیل انتخابی خود محروم هستند و گاهی فقط چند دقیقه پیش از آغاز محاکمه از وکیل تسخیری برخوردار می‌شوند؛ البته اگر اصلاً این اتفاق بیافتد. در مواردی، به‌رغم نبود مدارک مثبت‌ه‌ی جرم متهم، مجازات اعدام صادر شده است، چون «علم قاضی» بر مدارک عینی ارجح است.^{۴۵} به علاوه، قانون مبارزه با مواد مخدر، محکومان به جرایم مربوط به مواد مخدر را از حق اعتراض به حکم محروم کرده است.^{۴۶} قصور از موازین محاکمه‌ی عادلانه و دادرسی، نقض مستقیم ماده‌ی ۱۴ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی است.

^{۴۳} ساناز الستی، «زنان و مجازات اعدام در ایران»، در با هم علیه مجازات اعدام (Ensemble contre la peine de mort)، «درباره‌ی مجازات اعدام در ایران»، ص ۷۱.

^{۴۴} دفتر کمیسیون عالی حقوق بشر سازمان ملل، «ایران: اعدام متهمان نوجوان نقض حقوق بین‌المللی است - پیلای»، ۲۶ ژوئن ۲۰۱۴، <http://www.ohchr.org/FR/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=14780&LangID=F>

^{۴۵} حسین رئیسی، «وکلا در پرونده‌های اعدام»، در با هم علیه مجازات اعدام، «درباره‌ی مجازات اعدام در ایران»، ص ۳۱.

^{۴۶} در این بین، با تصویب آئین دادرسی کیفری جدید، محکومان به اعدام به‌اتهام مواد مخدر می‌توانند درخواست تجدید نظر کنند.

«بین سال‌های ۲۰۰۹ و ۲۰۱۱، من در پرونده‌ای مربوط به مواد مخدر وکیل پنج متهم - دو مرد و سه زن - بودم. همه‌ی آن‌ها اعدام شدند.

این عده از خانواده‌های بسیار فقیری در همدان بودند. هر سه زن سرپرست خانواده بودند. دو تن از آن‌ها همسرانی داشتند که پیش‌تر به حبس ابد محکوم شده بودند و این زنان هیچ امکانی برای امرار معاش نداشتند. همسر زن سوم معتاد بود و نمی‌توانست کار کند. وقتی یکی از زنان اعدام شد، خانواده‌اش پولی برای پرداخت هزینه‌ی دفن او نداشت.

در این پرونده، ۶ کیلوگرم هروئین مطرح بود که از تهران به همدان منتقل شده بود. با وجود این‌که مسؤولان پیشاپیش از معامله‌ی خبر داشتند، راننده خودروی حامل هروئین را دستگیر نکردند. به نظر می‌رسد که این شخص با پلیس همکاری می‌کرد.

اغلب افرادی که به اتهام جرایم مربوط به مواد مخدر دستگیر می‌شوند تحت شکنجه قرار می‌گیرند و اعتراف‌های دروغین می‌کنند. در این پرونده، یکی از زنان موکل من شکنجه شده ولی مدام گفته بود که از حمل مواد مخدر غیرقانونی خبر نداشته است.

دو موکل مرد من پیش‌تر به اتهام مواد مخدر در زندان بودند. آن‌ها با رفتن به مرخصی از زندان و به قصد حل مشکلات مالی که در اثر چند سال زندان بروز کرده بود، این مواد مخدر را برای دیگران حمل کرده بودند. هویت مالک اصلی مواد مخدر هرگز معلوم نشد. ما درخواست کردیم تحقیقات بیشتری انجام شود، اما چنین تحقیقاتی هرگز انجام نشد. در این مدت، دادستان و کارکنان دادگاه انقلاب همدان بارها من را تهدید کردند.»

حسین رئیسی، وکیل دادگستری، مرکز اسناد حقوق بشر ایران

متن قانون در مورد بعضی از جرایم مربوط به مواد مخدر فقط مجازات اعدام را مقرر می‌کند. اما، نبود استقلال و شفافیت در نظام قضایی، تشخیص اجرای الزامی مجازات اعدام را دشوار می‌سازد. ماده‌ی ۳۸ قانون مبارزه با مواد مخدر، امکان در نظر گرفتن عوامل مخففه را در تعیین مجازات فراهم می‌کند، اما در مورد مجازات اعدام، درخواست عفو و تخفیف مجازات باید به کمیسیون مرکزی عفو و بخشودگی قوه‌ی قضاییه ارسال شود.

آئین‌نامه‌ی کمیسیون عفو، این کمیسیون را مؤلف به دریافت نظریه‌ی نهادهای رسمی مسؤول (یعنی ستاد مبارزه با مواد مخدر در مورد جرایم مربوط به مواد مخدر) برای بررسی کاهش مجازات کرده است. آئین‌نامه همچنین «قاچاقچیان حرفه‌ای» را از عفو محروم کرده است و تشخیص آن‌ها را به عهده‌ی رئیس قوه‌ی قضاییه گذاشته است. به علاوه، قضات فسادپذیر هستند و قوه‌ی قضاییه از قوای دیگر کشور مستقل نیست. در نتیجه، گاهی، در صورت پرداخت رشوه یا اعمال نفوذ سیاسی، حکم‌های خفیف‌تری برای جرایمی مربوط به مواد مخدر صادر می‌شود که گویا مستوجب مجازات اعدام الزامی هستند.

امکان پیش‌روی به‌سوی کاهش در مجازات اعدام

افرادی در ایران که آشکار از مجازات اعدام حمایت می‌کنند، اغلب به سازگاری آن با اصول اسلام استناد می‌کنند. عده‌ای دیگر می‌گویند به اعتقاد آن‌ها مجازات اعدام برای جلوگیری از تأثیرهای منفی قاچاق مواد مخدر بر جامعه ضروری است. اما، فضای ترس و وحشتی که حکومت ایران با سرکوب آزادی بیان و اغلب حبس منتقدان رژیم، ایجاد کرده است از مباحثه‌ی منطقی درباره‌ی مجازات اعدام جلوگیری می‌کند و در نتیجه مشکل می‌توان سنجدید که کسانی که به‌طور علنی از اجرای مجازات اعدام حمایت

می‌کنند به‌واقع به درستی این سیاست باور دارند یا فقط به حمایت از دولت تظاهر می‌کنند. با وجود این، ملاحظه می‌شود که افکار عمومی درباره‌ی استفاده از مجازات اعدام به‌طور کلی به دلایل مختلف رو به تغییر است. ایرانیان سرشناس از جمله هنرمندان و بازیگران از خانواده‌های قربانیان قتل درخواست می‌کنند خواهان مجازات اعدام برای این جنایت نشوند^{۴۷} و بدین وسیله به ترویج بخشش به‌جای انتقام کمک می‌کنند. علاوه بر این، نارضایتی رو به رشد از عمل‌کرد استبدادی و فاسد حکومت به افزایش آگاهی اشکال‌های نهادهای دولتی کمک کرده و باعث شده بسیاری از ایرانیان سیاست‌ها و عمل‌کردهای دولت از جمله در مورد مجازات اعدام را مورد تردید قرار دهند.

به علاوه، فشار جامعه‌ی بین‌المللی بر ایران برای توجه به موارد زیاد نقض حقوق بشر در کشور، از جمله استفاده از مجازات اعدام، گویا منجر به ابراز نظرهایی از دولت‌مردان ایران درباره‌ی امکان کاهش حکم‌های اعدام و اجرای آن‌ها شده است.^{۴۸} درعین‌حال، قوه‌ی قضاییه رسماً اعلام کرده است که طرحی برای کاهش گستره‌ی مجازات اعدام ندارد و تاکنون هیچ اقدام مشخصی برای کاهش مجازات جرایم مربوط به مواد مخدر صورت نگرفته است.^{۴۹} یا این اظهارات متضاد دولت‌مردان حاکی از نبود توافق عمومی در حکومت است یا این‌که اظهارات مربوط به کاهش استفاده از مجازات اعدام واقعی نیستند.

قوانین مربوط به جرایم مربوط به مواد مخدر - ایران

○ قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر و الحاق موادی به آن (۱۳۷۶)

<http://rc.majlis.ir/fa/law/show/99642?keyword=%D9%82%D8%A7%D9%86%D9%88%D9%86%20%D9%85%D8%A8%D8%A7%D8%B1%D8%B2%D9%87%20%D8%A8%D8%A7%20%D9%85%D9%88%D8%A7%D8%AF%20%D9%85%D8%AE-%D8%AF%D8%B1>

○ اصلاحیه‌ی قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب ۱۳۷۶ (۱۳۸۹)

<http://rc.majlis.ir/fa/law/show/789916?keyword=%D9%82%D8%A7%D9%86%D9%88%D9%86%20%D9%85%D8%A8%D8%A7%D8%B1%D8%B2%D9%87%20%D8%A8%D8%A7%20%D9%85%D9%88%D8%A7%D8%AF%20%D9%85%D8%AE%D8%AF%D8%B1>

^{۴۷} بر اساس قوانین ایران، خانواده مقتول حق دارد در صورت محکومیت قاتل، خواهان اعدام او شود.

^{۴۸} روزنامه‌ی اعتماد، «دبیر ستاد حقوق بشر قوه‌ی قضاییه از احتمال تغییر قوانین مربوط به اعدام قاچاقیان مواد مخدر خبر داد»، ۱۶ آذر ۱۳۹۳، <http://etemadnewspaper.ir/1393/09/16/Main/PDF/13930916-3126-13-11.pdf>

^{۴۹} خبرگزاری فارس، هشتاد و چهارمین نشست خبری سخنگوی قوه قضاییه، ۸ شهریور ۱۳۹۴، <http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=13940608000876>

توصیه‌ها

به دولت‌هایی که هنوز در عمل و قانون مجازات اعدام را برای جرایم مربوط به مواد مخدر دارند

- مجازات اعدام را برای تمام جرایم ملغا کنید. تا آن زمان:
 - فوری همه‌ی اعدام‌ها و صدور حکم‌های اعدام را معلق کنید؛
 - شمار جرایمی را که مستوجب اعدام هستند فقط به «مهم‌ترین جنایت‌ها» به تعریف موازین بین‌المللی حقوق بشر محدود کنید؛
 - مجازات الزامی اعدام را در موارد جاری ملغا کنید؛
 - از وجود تعریف روشن برای تمام جرایم، به‌ویژه جرایم مستوجب اعدام، اطمینان حاصل کنید؛
 - از تعریف جرایم تازه‌ی مستوجب مجازات اعدام پرهیز کنید؛
 - معاضدت قانونی در اختیار متهمان ناتوان از پرداخت هزینه وکیل قرار دهید؛
 - به موازین بین‌المللی حقوق بشر مثل محاکمه‌ی عادلانه و تضمین موازین دادرسی، از جمله حق استیناف در دادگاه عالی‌تر، احترام بگذارید؛
 - از انجام بازنگری واقعی و سریع در حکم‌های اعدام اطمینان حاصل کنید؛
 - حق درخواست عفو یا کاهش ضروری مجازات را برای همه‌ی کسانی که به اعدام محکوم شده‌اند، تضمین کنید؛
 - از وجود شرایط انسانی در بند محکومان به‌اعدام اطمینان پیدا کنید؛
 - آمار کامل و منظمی از شمار حکم‌های اعدام صادر و اجرا شده در سال به تفکیک جنسیت، سن و اتهام کیفری منتشر کنید تا امکان مباحثه‌ی آگاهانه عمومی درباره‌ی موضوع فراهم شود؛
 - از کارشناسان ویژه‌ی سازمان ملل دعوت کنید و به پذیرش درخواست دیدار گزارش‌گران ویژه‌ی اعدام‌های فراقضایی، فوری و خودسرانه، و شکنجه و رفتار و مجازات‌های ظالمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز اولویت بدهید؛
 - به یک یک نامه‌های کارشناسان ویژه سازمان ملل، از جمله فراخوان‌های فوری و نامه‌های درخواست توضیح، با در نظر داشتن فوریت نامه‌ها، جواب‌های سریع و واقعی بدهید؛
- به پروتکل دوم اختیاری میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی بپیوندید.

به جامعه‌ی بین‌المللی، به‌ویژه شورای حقوق بشر سازمان ملل و کشورهای عضو و ناظر آن

- بر حمایت از ابتکارهای جامعه‌ی مدنی که برای هدف الغای مجازات اعدام فعالیت می‌کنند، بیافزایید؛
- مسایل مربوط به جرایم مربوط به مواد مخدر و مجازات اعدام را در چارچوب بحث‌ها در موضوع‌های در دستور کار شورای حقوق بشر سازمان ملل، به‌ویژه در گفت‌وگوهای متقابل با گزارش‌گران ویژه‌ی اعدام‌های فراقضایی، فوری و خودسرانه، و شکنجه و رفتار و مجازات‌های ظالمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز، و نشست‌های دوسالانه درباره‌ی موضوع مجازات اعدام مطرح کنید؛
- در بررسی‌های عمومی ادواری (UPR) کارنامه‌ی کشورهای بی‌گناهی که هنوز مجازات اعدام را معلق یا ملغا نکرده‌اند:

- موضوع اجرای عدالت کیفری را به‌طور کلی و مجازات اعدام را به‌طور ویژه مطرح کنید؛
- توصیه کنید که کشورها، به‌عنوان گام نخست در جهت الغای مجازات اعدام، در سازگاری با موازین بین‌المللی، شمار جرایم مستوجب اعدام را فقط به «مهم‌ترین جنایت‌ها» محدود و مجازات الزامی اعدام را در موارد جاری ملغا کنند؛

به گزارش‌گران ویژه‌ی اعدام‌های فراقضایی، فوری و خودسرانه، و شکنجه و رفتار و مجازات‌های ظالمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز

- خواهان دیدار از کشورهای مجری مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر به منظور تحقیق درباره‌ی قوانین جرایم مربوط به مواد مخدر و مجازات اعدام، اجرای آن در عمل، به‌ویژه با توجه به رعایت موازین بین‌المللی حقوق بشر و محاکمه‌ی عادلانه و تضمین‌های موازین دادرسی، بشوید.

به اتحادیه‌ی اروپا و کشورهای عضو آن

- بر اساس رهنمودهای اتحادیه‌ی اروپا درباره‌ی مجازات اعدام، موضوع مجازات اعدام را در چارچوب دیدارهای دوجانبه با کشورهای ثالث مطرح کنید؛
- به دولت‌هایی که در جهت کاهش یا الغای مجازات اعدام فعالیت می‌کنند، کمک فنی بدهید و اطلاعات در اختیارشان بگذارید؛
- از تلاش‌های مربوط به گسترش آموزش حرفه‌ای و عمومی حقوق بشر و آموزش قضایی و پیگرد قانونی در تمام کشورها، به‌ویژه در کشورهای مجری مجازات اعدام، حمایت کنید؛
- بر حمایت از ابتکارهای جامعه‌ی مدنی که برای هدف الغای مجازات اعدام فعالیت می‌کنند، بیافزایید؛
- تا زمانی که راه‌کارهای پاسخ‌گویی برقرار نشده است، کلیه‌ی حمایت‌های مالی و کمک به برنامه‌های ضد مواد مخدر را متوقف کنید تا اطمینان پیدا کنید که از این کمک‌ها برای حمایت از راه‌بردهای شامل مجازات اعدام در مورد جرایم مربوط به مواد مخدر استفاده نمی‌شود؛
- کمک‌های مالی آینده به برنامه‌های ضد مواد مخدر را به تعهد اجرا نکردن مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر مشروط کنید و در صورت نقض این شرایط، به تأمین کمک مالی پایان دهید؛
- برنامه‌های بازپروری برای کاربران مواد مخدر را تشویق و به این برنامه‌ها کمک کنید؛
- از ابتکارهای پایدار توسعه‌ی اقتصادی در مناطق وابسته به کشت گیاهان روان‌گردان مثل خشخاش، حمایت کنید.

به دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل

- گزارش موضع‌گیری سال ۲۰۱۲ با عنوانی «دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل و ترویج و حمایت از حقوق بشر» را به اجرا بگذارید؛
- برنامه‌های بازپروری برای کاربران مواد مخدر را تشویق و به این برنامه‌ها کمک کنید؛
- تا زمانی که راه‌کارهای پاسخ‌گویی برقرار نشده است، کلیه‌ی حمایت‌های مالی و کمک به برنامه‌های ضد مواد مخدر را متوقف کنید تا اطمینان پیدا کنید که از این کمک‌ها برای حمایت از راه‌بردهای شامل مجازات اعدام در مورد جرایم مربوط به مواد مخدر استفاده نمی‌شود؛

- کمک‌های مالی آینده به برنامه‌های ضد مواد مخدر را مشروط به تعهد اجرا نکردن مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر کنید و در صورت نقض این شرایط، به تأمین کمک مالی پایان دهید.

به جامعه‌ی مدنی

- از فرصت نشست ویژه‌ی مجمع عمومی سازمان ملل (UNGASS) درباره‌ی مواد مخدر در سال ۲۰۱۶ برای جلب توجه به نقض حقوق بشر در ارتباط با «مبارزه با مواد مخدر»، از جمله مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر، استفاده کنید؛
- به برنامه‌های آگاه‌سازی عمومی درباره‌ی مجازات اعدام بیافزایید؛
- بین سازمان‌های غیردولتی فعال در زمینه‌ی اصلاح سیاست مواد مخدر (<http://idpc.net/members>) و سازمان‌های فعال در راه الغای مجازات اعدام (<http://www.worldcoalition.org/Member-organizations.html>) هماهنگی برقرار کنید.

کتاب‌شناسی و منابع دیگر در اینجا:

https://www.fidh.org/IMG/pdf/asia_death_penalty_drug_crimes_fidh_wcadp_report_oct_2015_pdf.pdf

صفحه‌های ۶۹-۷۴

نقشه: مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر در آسیا

THE DEATH PENALTY FOR DRUG CRIMES IN ASIA

قرمز: اعدام اجرا می‌شود

سبز: اعدام ملغاً شده است

نارنجی: الغا در عمل؛ در ۱۰ سال گذشته اعدام انجام نشده است

علامت مرگ: جرایم مربوط به مواد مخدر مستوجب مجازات اعدام

The Death Penalty for Drug Crimes in Asia: Iran - Report

(Language: Persian)

گزارش «مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر در آسیا» در همکاری با سازمان‌های زیر تهیه شده است.

رئیس انتشارات: عبدالکریم لاهیجی
سرمدبیر: آنتوان برنار
نویسندگان:
ویویان اینگ، میشل کیسنکتر، جنیفر زوربی آدامز
هماهنگی: میشل کیسنکتر
ویراستاران: آورلی پلاسه، فلورانس پلویه
طرح: استفانی ژیل
فارسی: بیژن بهاران

KontraS
Komisi untuk Orang Hilang dan Korban
Tindak Kekerasan
The Commission for the Disappearances and
Victims of Violence

LDDHI
جامعه دفاع از حقوق بشر در ایران
League for the Defence of Human Rights in Iran
(FIDH Member)

CPR
Center for Prisoners' Rights

HRCP

کمیسیون ملی حقوق بشر ایران

کمیسیون ملی حقوق بشر ایران

THINK
CENTRE

therightspractice
partnerships for rights and justice

INFORM

UCL

廢除死刑
推動聯盟
Taiwan Alliance to
End the Death Penalty

吉隆坡暨雪蘭莪中華大會堂
The KL & Selangor Chinese Assembly Hall

فدراسیون بین‌المللی جامعه‌های حقوق بشر (FIDH) نماینده‌ی ۱۷۸ سازمان در ۵ قاره جهان است.

FIDH
International Federation for Human
Rights
17, passage de la main d'or
75011 Paris
CCP Paris: 76 76 Z
Tel: (33-1) 78 56 90 54
Fax: (33-1) 45 67 32 12
www.fidh.org